

De blokken zijn:

Blok 1: Cultuur van de kerk in de elfde tot en met de veertiende eeuw

Blok 2: Hofcultuur in de zeventiende eeuw en Burgerlijke cultuur van Nederland

Blok 3: Massacultuur in de twintigste eeuw

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis. In het vragenboekje zie je in de marge bij elke vraag een lijntje met daaronder meestal één of meer bronnen die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op de cd-rom zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

In het vragenboekje is een inleiding bij een vraag cursief gedrukt. Op de cd-rom staat deze, niet cursief, in het vak direct boven de vraag.

In het vragenboekje wordt een vetgedrukt woord uitgelegd in een voetnoot. Op de cd-rom is zo'n woord blauw en vetgedrukt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1

Dit blok gaat over de betekenis van middeleeuwse kloosters en kerkgebouwen en de plaats die relieken innemen in de geloofsbeleving van de middeleeuwse mens.

afbeelding 1

afbeelding 2

1p

- 1** In de middeleeuwse samenleving namen kloosters een bijzondere plaats in. Ze droegen in belangrijke mate bij aan de ontwikkeling van de middeleeuwse cultuur.
- 1** Bespreek het belang van de kloosters voor de middeleeuwse cultuur aan de hand van twee aspecten.

Tussen kloosters onderling bestonden grote verschillen. Sommige kloosterordes waren veel groter en rijker dan andere.

2p

- 2** Geef drie verklaringen voor dit verschil.

afbeelding 3

afbeelding 4

2p

- Voor de geloofsbeleving van de middeleeuwse mens was het kerkgebouw onmisbaar. In de Middeleeuwen bestond er dan ook geen stad of dorp zonder kerk. Op afbeelding 3 zie je ter illustratie een Spaans dorpskerkje, op afbeelding 4 de kathedraal van Autun in Frankrijk. Voor de geloofsgemeenschap had het kerkgebouw in stad of dorp in essentie dezelfde betekenis, zowel in symbolische als in praktische zin.*
- 3** Bespreek zowel de symbolische als de praktische betekenis.

afbeelding 5

3p

- In steden hadden kerken soms een specifieke functie die ontbrak bij kerken in de dorpen.
- 4** Geef drie voorbeelden van specifieke functies die een stadskerk kon hebben.

afbeelding 6

1p

- Op afbeelding 6 zie je een reliekhouder met daarin een tand van Maria Magdalena. Voordat een gebouw als kerk kon functioneren moest er een inwijding plaatsvinden. Dit ging meestal samen met de 'insluiting' van een reliek (relikwie) in het altaar.*
- 5** Leg uit waarom een kerk pas ingewijd kon worden als zij over een reliek beschikte.

Relieken werden ook verzameld om de status van de kerk te verhogen. Er werd een onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire relieken. In beide categorieën bevonden zich belangrijke en minder belangrijke relieken.

2p

- 6** Geef aan wat het onderscheid tussen primaire en secundaire relieken inhoudt en bespreek daarna waarom sommige relieken belangrijker waren dan andere.

afbeelding 7

tekst 1

1p

- Op de miniatuur van afbeelding 7 zie je hoe bisschop Gotefredus de rechterarm van de heilige Apollonius afsnijdt. Aanvankelijk was een reliek 'het geheel ongeschonden lichaam' van een heilige. Maar al snel konden ook afzonderlijke lichaamsdelen zelfstandig als reliek fungeren. Dat de Kerk dit toestond had een praktische reden.
- 7** Leg dit uit.

afbeelding 8

tekst 2

1p

- Uit tekst 2 kun je opmaken dat relieken een enorme betekenis hadden voor de middeleeuwse gelovigen. Op afbeelding 8 zie je twee zieken neerknielen voor de reliekschrijn van de heilige Agilolfus.
- 8** Bespreek aan de hand van de afbeelding het belang van reliekverering voor de middeleeuwse gelovige.

afbeelding 9 *Op afbeelding 9 zie je een kruisreliëk. Splinters van het kruis waaraan Christus gestorven*
afbeelding 10 *is, zijn gevat in flacons van bergkristal op een gouden kruis met edelstenen. De reliëkarm*
van de heilige Jacobus op afbeelding 10 is van verguld zilver met halfedelstenen en
bergkristal.

Relieken werden niet zomaar bewaard. Edelsmeden maakten vaak uiterst kostbare reliëkhouders of schrijnen.

2p 9 Leg uit waarom reliëken zo kostbaar 'verpakt' werden. Noem twee redenen.

De edelsmeden die verantwoordelijk waren voor de schrijnen en houders werden in de
Middeleeuwen belangrijker gevonden dan schilders en beeldhouwers. Tegenwoordig is het
meestal andersom: in hedendaagse musea worden beelden en schilderijen in het algemeen
veel prominenter geëxposeerd dan de producten van edelsmeden.

2p 10 Geef een verklaring voor dit verschil in waardering tussen vroeger en nu. Betrek de producten van beide beroepsgroepen in je antwoord.

afbeelding 11 *In tekst 3 lees je een paar uitspraken waaruit je kunt afleiden dat er ook 'moderne reliëken'*
tekst 3 *bestaan. Net als middeleeuwse reliëken vertegenwoordigen deze vaak een grote waarde.*

De middeleeuwse cultuur verschilt sterk van de huidige cultuur. De betekenis van een middeleeuwse reliëk is dan ook heel anders dan die van 'moderne reliëken'.

2p 11 Breng dit verschil in betekenis in verband met de middeleeuwse cultuur en de hedendaagse cultuur.

Net als middeleeuwse reliëken zijn deze 'moderne reliëken' in zekere zin zeldzaam en dus niet voor iedereen bereikbaar. In de massacultuur blijken echter voldoende alternatieve producten met een vergelijkbare gevoelswaarde voorhanden te zijn.

1p 12 Leg uit op welke wijze de massacultuur tegemoetkomt aan de behoefte aan moderne reliëken.

Blok 2

Dit vragenblok gaat over de Renaissance, de hofcultuur in Italië en de muziek van Claudio Monteverdi (1567-1643). Daarnaast wordt ingegaan op de invloed van de muziek van Monteverdi op Constantijn Huygens in het Nederland van de zeventiende eeuw.

De schrijvers uit de klassieke oudheid werden in de Renaissance anders geïnterpreteerd dan in de Middeleeuwen. Vooral onder invloed van het humanisme ontstond een nieuwe visie op de mens in zijn relatie tot God.

1p 13 Geef aan wat deze nieuwe visie inhoudt.

afbeelding 12 *Op afbeelding 12 zie je Michelangelo's David en op afbeelding 13 zie je het **Tempietto**¹⁾*
afbeelding 13 *van Bramante, beide uit het begin van de zestiende eeuw.*

De artistieke uitgangspunten van schilders, beeldhouwers en architecten werden in de Renaissance in toenemende mate bepaald door de klassieke opvatting over schoonheid.

3p 14 Leg uit wat deze opvatting inhoudt. Geef vervolgens aan hoe dit uitgangspunt in Michelangelo's beeld en in Bramantes gebouw zichtbaar is gemaakt.

---

noot 1 tempietto: tempeltje

In de Renaissance was de Kerk niet langer de belangrijkste opdrachtgever; ook vorsten en edelen maakten gebruik van de kunsten om hun machtspositie te benadrukken.

De hoven van de verschillende stadstaten werden binnen de cultuur van de Renaissance steeds belangrijker. Dit had gevolgen voor de status van de hofkunstenaars.

- 2p **15** Leg uit hoe het toenemend belang van de hoven de status van de hofkunstenaar beïnvloedde.

---

tekst 4

*Omstreeks 1507 schreef Baldassar Castiglione **Il libro del cortegiano**²⁾, waarin hij personages aan het hof op vier avonden gesprekken laat voeren over wat de ideale hoveling zou moeten kunnen en hoe hij zich zou moeten gedragen. In tekst 4 lees je wat er over de muziek wordt gezegd.*

In de vijftiende en zestiende eeuw werd vooral meerstemmige vocale muziek gecomponeerd. Castigliones hovelingen hebben waardering voor deze traditie, maar geven de voorkeur aan een ander soort muziek.

- 2p **16** Noem twee aspecten van de muziek waaraan zij de voorkeur geven.

---

muziek 1
tekst 5

*Claudio Monteverdi was als musicus in dienst van het hof in Mantua. Tussen 1587 en 1650 schreef hij negen boeken met **madrigalen**³⁾. In deze madrigalen gebruikte hij zowel oudere, beproefde compositietechnieken alsook nieuwe.*

Muziekfragment 1 laat een gedeelte van een madrigaal uit het eerste boek horen, gecomponeerd in de 'oude' stijl, de zogenoemde 'prima pratica'.

- 2p **17** Noem twee kenmerken van deze stijl.

---

muziek 2
tekst 5

Muziekfragment 2 laat een gedeelte horen van een madrigaal uit het vijfde boek. Het is gecomponeerd in de stijl van de 'seconda pratica', waarmee Monteverdi een aanzienlijke vernieuwing doorvoerde.

- 2p **18** Waaruit bestond de vernieuwing in de seconda pratica? Noem twee kenmerken.

---

muziek 3
tekst 6

In tekst 6 levert de muziektheoreticus Artusi kritiek op de muzikale vernieuwingen in Monteverdi's seconda pratica. In muziekfragment 3 is een passage te horen waarop die kritiek was gericht.

- 1p **19** Noteer deze passage uit de tekst van het lied en geef aan welk muzikaal middel Monteverdi hier toepast.

---

tekst 7

De uitvinding van de boekdrukkunst leidde ertoe dat in de zestiende eeuw ook muziek kon worden uitgegeven. Van Monteverdi werden vele werken gedrukt, waardoor zijn naam alom bekend werd. Dit betekende dat hij meer zeggenschap kreeg over zijn positie als hofmusicus.

- 2p **20** Leg dit uit aan de hand van twee aspecten.

---

tekst 8

Monteverdi was al tijdens zijn leven een gevierd kunstenaar. Zijn werken werden in heel Europa uitgegeven en uitgevoerd. In de Republiek der Verenigde Nederlanden behoorde Constantijn Huygens tot zijn bewonderaars.

Het is goed te begrijpen dat juist een persoon als Constantijn Huygens, gezien zijn achtergrond de muziek van Monteverdi kon waarderen.

- 2p **21** Leg dit uit aan de hand van twee gegevens over Huygens.

---

noot 2

Het Boek van de Hoveling

---

noot 3

madrigaal: meerstemmig wereldlijk lied

- muziek 4 Monteverdi componeerde werken voor diverse gelegenheden, onder andere muziek voor erediensten. Huygens, die een overtuigd calvinist was, bleek deze muziek zeer te waarderen. Maar toch is het niet waarschijnlijk dat hij de muziek van fragment 4 zou accepteren voor de calvinistische eredienst.
- 3p **22** Geef drie redenen waarom deze muziek onacceptabel was voor de calvinistische eredienst.

- muziek 5 *In 1647 publiceerde Huygens de Pathodia sacra et profana, een verzameling geestelijke en wereldlijke liederen voor zangstem en begeleiding op Latijnse, Italiaanse en Franse teksten. Beluister muziekfragment 5 in samenhang met de tekst en het notenbeeld.*
- In deze gezangen is de invloed van Monteverdi duidelijk te horen, in het bijzonder in de tekstbehandeling: tekst en muziek zijn aan elkaar gekoppeld.
- 2p **23** Bespreek twee voorbeelden van deze koppeling van tekst en muziek.

- muziek 5 *Huygens stuurde zijn liederenbundel naar de koningin van Zweden en gaf het boekwerkje als relatiegeschenk aan de gouverneur van de Zuidelijke Nederlanden, de koning van Portugal, de koningin van Engeland, maar ook aan familieleden en vrienden en andere relaties.*
- Huygens verkeerde aan het hof. Toch is zijn muziek geen hofmuziek, maar past deze vooral in de traditie van de burgerlijke muziekbeoefening in de Nederlanden.
- 1p **24** Leg dit uit.

Blok 3

Dit vragenblok gaat over de theatervoorstelling *Midsummernightsdream* van de Utrechtse toneelgroep De Paardenkathedraal. Het is een hedendaagse bewerking van de komedie *A Midsummer Night's Dream* van William Shakespeare.

- tekst 9 *William Shakespeare (1564-1616) schreef het toneelstuk A Midsummer Night's Dream in 1595, hoogstwaarschijnlijk ter gelegenheid van een adellijke bruiloft. Het stuk werd een van Shakespeares meest geliefde komedies. Een theatercriticus noemt het "...een mengeling van sprookje, mythe en realiteit, waarin Shakespeare het animale, het verhevende en het groteske van de verliefde mens toont."*
- 2p **25** Geef aan welke verhaalelementen uit *A Midsummer Night's Dream* opgevat kunnen worden als respectievelijk sprookje, mythe en realiteit.

- video 1 *Regisseur Dirk Tanghe van het Utrechts theatergezelschap De Paardenkathedraal staat bekend om zijn vakbekwame, maar eigenzinnige bewerking van het klassieke toneelrepertoire. In zijn versie van Shakespeares A Midsummer Night's Dream probeert hij de kern van het oorspronkelijke stuk bloot te leggen en te 'hertalen' naar het heden.*
- Tanghes *Midsummernightsdream* uit 2001 opent met een spetterende, feestelijke dansscène.
- 2p **26** Noem drie aspecten van de dans die bijdragen aan dit spetterende en feestelijke effect.

- video 1 Uit de choreografie van de openingsscène kun je afleiden dat de liefde het hoofdthema van het stuk is.
- 2p **27** Noem drie manieren waarop dit in de choreografie tot uiting komt.

tekst 10
video 2

De dramatische spanning in A Midsummernight's Dream wordt opgebouwd volgens klassiek model. Volgens dit model opent een verhaallijn met een 'expositie', waarin de beginsituatie wordt geschetst en de personages worden geïntroduceerd. Daarna volgt een 'motorisch moment', een gebeurtenis waardoor de rust wordt verstoord en het verhaal begint. Er ontketenen zich tal van acties die samenkomen in een hoogtepunt van spanning, de 'crisis'. Tenslotte volgt een ommekeer, de 'peripetie', die de situatie weer tot rust brengt.

In videofragment 2 is de expositie van de eerste verhaallijn te zien.

- 2p **28** Bespreek de beginsituatie aan de hand van de personages, de dramatische handeling en het motief.

video 2

Het motorisch moment doet zich voor in de dansscène van videofragment 2.

- 2p **29** Bespreek hoe Tanghe dit motorisch moment heeft vormgegeven.

afbeelding 14
afbeelding 15
afbeelding 16

Op afbeelding 14 zie je de personages Theseus en Hippolyta, op afbeelding 15 in het midden elfenkoning Oberon en op afbeelding 16 Titania.

In *Midsummernightsdream* worden twee koningsparen opgevoerd die heel verschillend zijn, maar die Dirk Tanghe door dezelfde acteurs laat spelen. Beide paren fungeren daardoor als een soort spiegelbeeld van elkaar.

- 3p **30** Leg dit uit. Betrek het uiterlijk van de figuren in je antwoord.

afbeelding 14
afbeelding 16

De actrice die Titania en Hippolyta speelt is helemaal zwart geschminkt. Tanghe zegt: "Ik vind het gewoon zoals een kind tijdens het spelen zegt: ik ben een zwarte en jij een blanke... Hippolyta is toch een mythologisch figuur uit een ver land? Ik hou van clichés, alleen moet je ze goed gebruiken."

Tanghe refereert hier niet alleen aan het klassieke westerse cliché van 'de zwarte en de blanke', maar ook aan dat van de man en de vrouw.

- 2p **31** Leg uit hoe de regisseur deze beide clichés heeft gecombineerd.

video 3

*Shakespeare maakte voor zijn stuk gebruik van eigentijdse handwerkslieden, als representanten van de 'gewone man'. De handwerkslieden moesten de tragedie *Pyramus en Thisbe* spelen en hun spel had een uitermate komisch effect. Tanghe vervangt de handwerkslieden door de leden van amateurtoneelvereniging Atlas.*

Net als Shakespeare roept Tanghe een komisch effect op.

- 2p **32** Noem drie manieren waarop Tanghe dat doet en geef daarbij steeds een voorbeeld.

video 3

Het optreden van toneelgroep Atlas bestaat uit een postmoderne opeenstapeling van speelstijlen en theatergenres.

- 3p **33** Noem drie stijlen of genres waar dit optreden naar verwijst.

video 4

Nadat *Pyramus en Thisbe* is opgevoerd houdt de hertog een toespraak. Die kan worden opgevat als een ironische knipoog, enerzijds via Atlas naar het postmoderne theater, anderzijds naar het publiek.

- 2p **34** Leg dit uit.

tekst 11

Over de *Midsummernightsdream* van de Paardenkathedraal is geschreven dat deze productie "heen en weer wipt tussen kitsch en kunst."

- 2p **35** Leg uit hoe Tanghe kitsch gebruikt om kunst te maken.